

I. СОЛДАТИ

Вершник у небі

I

Восени 1861 року одного сонячного пообіддя у лавровому гайку край дороги в Західній Вірджинії¹ лежав солдат. Лежав долілиць, розпростершись і поклавши голову на ліве передпліччя. Випростана права рука вільно тримала рушницю. Якби не ця розслаблена поза, якби не легке посмикування патронташа на ремені ззаду, то можна було б подумати, що це мрець. Але солдат просто заснув на посту. Коли б таке викрилося, то невдовзі він і справді згинув би. Смерть була б заслуженою й справедливою карою за цю провину.

Лавровий гай розкинувся біля повороту дороги, що спускалась із стрімкого пагорба на південь, а далі круто повертала на захід і яких сто ярдів ішла вздовж височини. Тоді знову повертала на південь і, звиваючись, ішла лісом додолу. Біля другого повороту стояла велика пласка скеля. Нависала обривом над глибокою долиною. Впустити звідти камінь – тисячу футів падатиме, поки долетить до верховіття сосон. Солдат лежав на іншому відрозі тої самої скелі. Якби не спав, то бачив би не тільки частину дороги, але й все урвище. І паморочилося б йому в голові.

---

¹ Вірджинія, що приєдналася до Конфедерації південних штатів після конфлікту біля форту Самтер, межувала на заході з штатом Західна Вірджинія, який відколовся від Конфедерації. Тому тут і опинилися полки північан (*тут і далі примітки перекладача*).

Усе навкруги поросло лісом. Лише з північного боку долини розлягалася невеличка галявина, якою тік ледь помітний звідси струмок. Лука не більша, ніж звичайне подвір'я; кілька акрів трохи світлішої барви, ніж навколишній ліс. Ген за нею простягався хребет височезних скель, на які забиралася дорога. Звідси галявина здавалася зовсім окремішньою, самою по собі. Годі було вгадати, як до неї вийшов путівець і як покинув її, звідки й куди течуть води потічка, що ділить долину надвоє там, долі, тисячу футів під ногами.

У такій дикій і важкопрохідній пущі люди влаштували военний театр. У лісовій котловині, у цій своєрідній пастці, всю армію могли б узяти в облогу й змусити здатися півсотні добре озброєних вояків. Тут, у бору, розташувалися п'ять полків федеральної¹ піхоти. Цілу добу вони йшли маршем, а тепер відпочивали. Надвечір мали знову рушити в похід, вибратися на висоту, де тепер спав їхній ненадійний вартовий, і, спустившись по той бік хребта, опівночі напасти на табір ворога. Сподівалися заскочити його зненацька, адже лісова дорога підходила просто до тилу ворожого війська. Якби цей задум не вдався, то нападники наразилися б на смертельну небезпеку. Все залежало від випадку, від того, чи вчасно помітять чаги наступ армії північан.

II

У лавровому гаю заснув на посту молодий вірджинець Картер Друз. Йому, єдиному синові заможних батьків, випало на долю таке виховання й безтурботне життя, яке тільки можна було забезпечити, маючи статки й хороший смак, у горах Західної Вірджинії. Його рідний дім був усього за кілька миль звідси. Одного ранку, поснідавши, Картер встав з-за стола й сказав, серйозно й спокійно:

– Батьку, до Графтона прибув полк північан. Я хочу записатися в нього.

Звівши голову світського лева, батько мовчки глянув на сина й відповів:

¹ Піхота федерального уряду, тобто армії північан.

– Гаразд, сину, записуйся. Нехай валиться світ, а ти виконуй те, що вважаєш своїм обов'язком. Віднині Вірджинія, яку ти зрадив, обходитиметься без тебе. Якщо ми обидва доживемо до кінця війни, то ще побалакаємо на цю тему. Твоя мати, як сказав лікар, у вкрай поганому стані. У щонайкращому випадку протримається на цьому світі ще кілька тижнів. Цей час – безцінний. Найкраще було б не турбувати її прикрими новинами.

Картер Друз церемонно вклонився батькові. Той віддав такий самий поклін, приховуючи розпач. Син покинув рідну домівку, щоб стати воїном. Своєю кмітливістю й відвагою, самовідданістю, відчайдушними вчинками він невдовзі здобув пошану в солдатів і офіцерів. За такі чесноти, а ще за те, що добре знав місцевість, Друза призначили вартовим на цей небезпечний передовий пост. І тут утома здолала сумлінність, молодий вояк заснув. Добрий чи злий янгол прийшов до нього, щоб розбудити із злочинного сну? Хто скаже? Непомітно й нечутно, у глибокій тиші й млості передвечір'я якийсь невидимий посланець долі торкнувся пальцем заплющених очей свідомості й шепнув духу таємниче слово, досі не мовлене людськими вустами, досі не закарбоване в людській пам'яті. Картер помалу звів голову, глянув між стовбурів лаврових дерев, що маскували його, і стиснув правицею кольбу.

Перше, що він відчув, – справжню естетичну насолоду. На монументальному п'єдесталі – скелі, на самому краю провалля, різко виділяючись на тлі неба, непорушно, мов велична статуя, стояв вершник. Випроставшись, по-військовому сидячи на коні, верхівець застиг, наче давньогрецький бог, витесаний з мармуру. Сірий однострій гармоніював з блакитним тлом, блиск металу портупей й чапрака приглушувався й тьмянів у тіні, на тілі коня не було пізнати гри світла. Позірно вкорочений карабін лежав на луці сідла, підтримуваний правою рукою. Ліву, що держала вуздечку, застувала холка. Проти неба силует рисака, головою до скель, був чіткий, як каменя. Повернувши обличчя трохи вбік, так, що виднів тільки обрис скроні й бороди, кіннотник оглядав долину. Ця мальовнича група у високості видавалася гігантською. Враження посилювалося відчуттям небезпеки від близькості ворога.

На якусь мить вартового опанувало дивне примарне видіння. Немовби він проспав до кінця війни, а тепер споглядав

величний монумент, поставлений на цій висоті, щоб увіковічити славне минуле, в якому сам Друз був аж ніяк не героєм.

Мана минулася з першим легким порухом живого монумента. Не відриваючи копит від каменя, кінь подався трохи назад, від краю прірви. Кавалерист навіть не поворухнувся. Отямившись, гостро відчуваючи значимість усього, що відбувається, вартівник приклав кольбу до плеча, обережно висунув дуло з куща, звів гачок і націлівся прямо в серце цієї людини. Один дотик до гашетки – і Картер Друз буде в безпеці. І тут верхівець повернув голову й подивився в бік свого прихованого супротивника. Здавалося, він зазирає в саме обличчя, в очі, в мужнє, але співчутливе серце.

Невже це так важко – вбити ворога на війні, який важить на життя твоє й твоїх товаришів, ворога, що викрив тебе і тим страшніший за все його військо?

Картер сполотнів, застряв всім тілом, обімлів. Перед очима пішли ходором раптово почорнілі фігури людини та коня – здіймалися, падали, описували дуги на сліпучому небосхилі. Вартовий випустив зброю й помалу ліг долілиць на листя. Хоробрий джентльмен, гартований вояк мало не знепритомнів від напливу емоцій.

Довго це не тривало, за хвилину-другу він звів голову, взявся за рушницю й намацав пальцем спусковий гачок. Розвиднілося в голові, проясніло в серці й очах. Повернувся здоровий глузд і здатність тверезо міркувати. Годі навіть сподіватися взяти цього вершника в полон. Тільки сполохаєш його – кинеється тоді вскач до свого табору, привезе туди згубну вістку. Треба сповнити неминучий обов'язок – застрілити його з цієї гущавини. Без попередження, не давши й хвилини часу на останню молитву, спровадити його на той світ. А може, й не конче... Є ще надія, що цей чоловік нічого не вивідує, а просто милується краєвидом. Тоді можна його пощадити. Повернеться собі туди, звідки приїхав. Коли рушить із місця, буде видно, чи запримітив він щось, чи ні. Він пильно розглядав долину, а це може означати, що...

Повернувши голову, Друз кинув оком вниз, крізь товщу повітря, наче на дно прозорого моря. І побачив на зеленій галявині звивисту вервечку людей і коней. Якийсь дурноверхий

командир дозволив своїм підвладним напоїти худобу на відкритому місці, під широким оглядом із дванадцяти вершин!

Картер перевів погляд на верхівця. Дивився крізь приціл, узяв на мушку коня. У вухах лунали, як Божі заповіді, батькові прощальні слова: «Нехай валиться світ, а ти виконуй те, що вважаєш своїм обов'язком». Тепер син дійшов злагоди з собою. Був спокійний, як спляча дитина. Зціпив зуби, не занадто сильно, стримав віддих, цілячись, а тоді задихав помалу й рівномірно. Жоден м'яз не сіпався, жодна жилка. Чуття обов'язку перемогло. Дух сказав тілу: «Мусиш заспокоїтися». Вартовий вистрілив.

III

Чи то шукаючи пригод, чи то з цікавості офіцер-північанин покинув прихований у лісі бівуак і, йдучи, куди ноги ведуть, вийшов на рідколісся, недалеко до підніжжя скелі. Спинився й розважав, чи варто йти далі. За чверть милі перед ним, понад верхів'ям сосон, бовваніла величезна кам'яна стіна. Нависала з такої височини, що моторошно було глянути на її край – різку, зазубрену проти неба лінію. Звівши погляд на цю запаморочливу висоту, офіцер побачив дивовижу: у повітрі скакала людина на коні.

Верхівець сидів випроставшись, по-військовому, впираючись у стремена й міцно тримаючи повіддя, ніби хотів уберегти бойового побратима від падіння. З непокритої голови струменіло вгору довге волосся, погойдувалося, як плюмаж. Руки сховались у хмарі здибленої кінської гриви. Круп держався рівно, неначе кожний удар копит стрічав тверду надійну землю. На шаленому скаку копита били вітер, а за мить кінь викинув ноги вперед, готуючись приземлитися після стрибка. Але це був політ.

Проїнятий трепетним жахом від видіння вершника в небі, майже повіривши в те, що з веління долі має стати літописцем якогось новітнього Апокаліпсису, офіцер не втримався на ногах, заточився і впав. І в той самий час почув, як затріщали гілки й гупнуло щось важке. Цей звук стих без відлуння, і знову залягла тиша.

Тремтячи, офіцер звівся. Заболіла нога, і це привело його до тям. Він побіг шукати цього чоловіка оддалік від урвища і, звичайно, нікого не знайшов. Спостерігаючи видиво, заворожений легкістю і красою цього чудесного лету, він навіть не міг припустити, що місце падіння – біля самого підніжжя скелі. За півгодини він повернувся до табору.

Цей офіцер був мудрий чоловік, тож волів не розказувати неправдоподібних, хоч і правдивих історій. Він промовчав про те, що побачив. На командирове запитання, чи під час тої вилазки помітив щось для добра війська, він відповів:

– Так, сер. З південного боку до цієї долини нема дороги.
Командир усміхнувся. Своє знав.

IV

Вистріливши, рядовий Картер Друз перезарядив рушницю і знову став чатувати. Минуло якихось десять хвилин, і до нього по-пластунському підповз сержант федеральної армії. Друз і не глянув на нього. Лежав, нерухомий і байдужий.

– Це ви стріляли? – пошепки спитав сержант.

– Так.

– У кого?

– В коня. Він стояв он на тій скелі. Звалився в провалля.

Почуття рядового виказувала хіба що блідість обличчя. Відповівши, він відвернувся. Більше не сказав ні слова. Сержант спантеличився.

– Послухайте-но, Друзе, – помовчавши, обізвався він. – Нічого не приховуйте від мене. Наказую вам доповісти. Чи сидів хтось на коні?

– Так.

– Хто?

– Мій батько.

Звівшись на ноги, сержант відійшов від рядового.

– Господи Боже! – сказав він сам собі.

Випадок на мосту через Совиний струмок

I

На залізничному мості, що в Алабамі, стояла людина, дивлячись на швидку воду за двадцять футів під ногами. Закладені за спину руки зв'язувала в зап'ястках мотузка, на шиї висіла широка петля. Прив'язаний до міцної перекладки над головою шнур провисав аж до колін. На шпалах лежало кілька дощок – хистка опора цій людині й виконавцям вироку: двом рядовим федеральної армії та сержантові, який у мирний час цілком міг би бути шерифом. Неподалік стояв озброєний офіцер в однострої капітана. На кінцях мосту бовваніли два вартові у стійці «на плече», себто тримаючи рушницю прямовисно перед лівим плечем, передпліччя впоперек грудей. Статутна, неприродна поза виструнченого вояка. Здавалося, вартових аж ніяк не обходило те, що діялося на середині мосту, і мали вони єдине завдання – перекрити доступ до ешафота. За плечима одного з вартових не було нікого: рейки забігали в ліс, за сто ярдів повертали вбік і губилися з очей. Там далі, поза сумнівом, стояла сторожова застава. На тамтому березі розкинувся безлісий пологий пагорб, увінчаний частоколом – сторчма поставленими колодами – з бійницями, щоб стріляти з рушниць, і єдиною амбразурою, з якої стриміло жерло націленої на міст латунної гармати. Посередині узвозу між мостом і фортом вишикувались очевидці – піхотна рота у стійці «вільно»: кольби на землі, цівки проти правого плеча відхилено назад, руки схрещені на ложах рушниць. На правому фланзі